

tivno; isto tako, ostaje nejasno zašto bi upotreba »*lokalnih i dijalekatskih specijaliteta*« kod autora Romoranke bila sporna, a kod drugih (recimo kod Vuka, vukovaca—romantičara i realista) na bi?! Sam Petrović ne ostavlja nedoumicu u vezi sa vrednosnim implikacijama sopstvenog viđenja Koderovo jezikotvorstvo, jer odmah dodaje da je pesnik takvom poetsko-jezičkom orijentacijom »*zabrazdio u čistu ekstravaganciju i grotesknost izraza, i onemogućio svako osjećanje, koliko je možda i imao*«, te su stoga »*Romoranke danas apsolutno nerazumljive*«¹⁰⁰, potcenjivanje slobodnijeg jezičko-eksperimentalnog izraza kao pukog žonglerstva i čiste ekstravagancije prisutno je i u ranijoj književnoistorijskoj recepciji Koderovog dela, i Veljko Petrović, očito, u svom članku, sledi tu tezu, unekoliko je čak i radikalizujući — karakterizacijom takvog izraza kao »*grotesknog*«, inhibirajućeg za poetsku emanaciju »*osjećanja*« — te hipertradicionalističke poetsko-vrednosne kategorije koja je, ipak, Petroviću bliska, pošto je Koderovo stvaralaštvo, u ovakvoj recepciji, pomalo nastrano i nepoetično, onda je jasno da za čitaoca Petrovićevog horizonta očekivanja Romoranka (a ne »*Romoranke*«!) mora biti ne samo »*danas*« nego i zauvek »*apsolutno nerezumljiva*« — jer, tu knjigu nije moguće pojmiti niti logičko-racionalnim putem, niti »*osjećanjem*«, tj. srcem. Doduše, pred kraj enciklopedijske odrednice o kojoj govorimo, Veljko Petrović kao da pokušava obezbediti izvesno pokriće za sopstvenu nerazumevaajuću recepciju Koderovog stvaralaštva, iznoseći tvrdnju da ovaj pesnik »*nikada nije bio ozbiljno shvaćen, ali je kod savremenika umio da pobudi pažnju*« (tvrdnju koja je svojevrsan ključ upravo Petrovićevog odnosa prema Koderu: on ga ne shvata, ali mu ipak poklanja kakvu-takvu pažnju!), tvrdnju potkrepljenu i rečima da su »*mnogi zalili njegov zastranjen talenat, a i danas ga rado nazivaju futuristom svoga vremena, i hoće u njemu da vide preteču nekih najnovijih strujanja u srpskoj poeziji*«¹⁰⁷ Ovdje je, dakle, dodirnuta već pominjana dijahronijska kontekstualizacija Koderove jezičko-umetničke prakse, tj. realizacija Koder-dvadesetovekovni modernizam (ili avangarda), samo što je iz poslednjeg citata jasno da ta poetska linija — i nekad »*a i danas*« — za Veljka Petrovića

srpske literature uopšte, tradicija koja je svoje dominantne kodove baštinila u vukovskim (odnosno modifikovanim vukovskim) tendencijama.

U međuratnom periodu pojavljuju se i dva napisa o Koderu koja niti imaju veći značaj za eventualnu (dotad tek diskretno nagoveštenu) promenu recepcijske i vrednosne slike o njegovom stvaralaštvu, niti pak bitnije učvršćuju ili razvijaju onu već poznatu, dominantnu: ipak, upravo u njenom kontekstu ovi napisi su karakteristični. Prvi od njih objavio je Milan Savić u novosadskoj »*Zastavi*« 1926. i u tom podužem članku on prevashodno evocira uspomene na Kodera kao izuzetnu ličnost, ali su te evokacije mestimično prožete i literarnim ocenama¹⁰⁹. Savić Kodera tretira kao krajnjeg osobenjaka, ali izrazito obrazovanog i mudrog čoveka, navodeći i neke anegdote iz njegovog života: to kazivanje nije lišeno izvesnih (više ljudskih nego literarnih) simpatija — kakve su, uostalom, za pesnika gajili mnogi suvremenici. U vezi sa Koderovim literarnim opredeljenjima, Savić citira reči iz Subotičeve autobiografije (koje, videli smo, nikako nisu pohvalne), pojašnjavajući uz put kako je pesnik inače govorio »*kao i mi što govorimo, i samo kad je hteo filozofski da se izrazi, pisao je svojim nastranim načinom*«¹¹⁰; Savić je takođe bio mišljenja da je za pisca — Kodera »*šteta što to svoje putovanje (po Aziji i Africi — prim. S. D.) nije opisao, nego se bacio na svoje fantazije*«¹¹¹ (svakako valja respektovati stav da bi Koderova putopisna svedočanstva mogla biti zanimljivo štivo, ali ne i dopunu — već videnu u dotadašnjoj recepciji pesnikovog dela — da je šteta što se »*bacio na svoje fantazije*« koje je izražavao »*svojim nastranim načinom*«) Za samu Romoranku Savić kaže da je »*često navodena (što je netačno), ali retko čitana (što je sasvim tačno), pa takvu situaciju pokušava protumačiti pretpostavkom da je »*Koder uvideo i sam da svojim stihovima ne utiče na publiku, te je Romoranci dodao i i Razjasnice*«, ali i da bi »*možda pisac dobro uradio da je i svojim Razjasnicama dodao takođe razjasnice, pa zatim i njima — ali sve razumljivijim jezikom*«, pošto se*

U KODEROVOJ KOŽI

Danas, povodom sto godina od Koderove smrti, hoću samo da ispričam anegdotu koju je režirala Gospoda Slučajnost.

Naime, u Kanadi je jednom našem velikom piscu i uvaženom profesoru bilo priredeno književno veče. A po završetku književne večeri, pomenutom piscu prilazi nepoznati mladić, koji ga pita šta ima novo u Novom Sadu i šta sada radi Sava Damjanov.

Tada je Sava Damjanov prućavao život i delo Đorda Markovića Koderu — to je otprilike uvaženi profesor i rekao u svom odgovoru. Anegdota tek sada počinje. Pisac je počeo, profesorski strpljivo i pedantno, hi-

ljadama kilometara daleko od otadžbine, da objašnjava ko je bio Koder.

Vi se sada sigurno pitate gde je tu materijal za anegdotu. Pa, mladić kome je uvaženi profesor počeo priču o Koderu, bio je Nebojša Vasović, čovek koji je, pre nego što je, poput Kodera, otišao u svet, na srpskom jeziku napisao knjigu: »*Poezija kao izvanumišće*«.

Knjigu o Đordu Markoviću Koderu. Da je, na primer, kojim slučajem čuo za ovaj događaj, Milorad Pavić bi verovatno napisao priču o učitelju i učeniku koji su na kratko zamenili svoja mesta, ili, pak, o mesecu koji se udvara svojoj mesečini...

A nepoznati mladić se odjednom — igrajući na tren ulogu koju je Koder igrao čitavog svog života — našao u Koderovoj koži.

Jasno je da tu nije bilo izlaza i da čemo sa nepoznatim mladićem morati izaći na ulaz. Naime, oprostićemo se od njega onako kako smo i počeli ovaj tekst. Danas, povodom sto godina od Koderove smrti, hteo sam da ispričam anegdotu koju je režirala Gospoda Slučajnost.

(Pročitano na Koderovom grobu povodom sto godina od njegove smrti.)

Milivoj Nenin

ča predstavlja produkt »*zastranjenog talenta*« (ponajpre vrednog žaljenja), te da vezu o kojoj govorimo neki »*hoće da vide*« — čime kao da se on sam ograđuje od eventualne sumnje da tu vezu takođe sagledava. Najzad, pisac kome su bila strana modernistička i avangardna strujanja dvadesetih i tridesetih godina pisac čiji je horizont očekivanja počivao negde između Skerlićevih, B. popovićevih i poznoromantičarskih ideja, nije mogao ni senzibilitetom, ni ukusom, ni kompletnom recepcijom-estetskom šifrom biti spreman za prihvatanje Koderovog dela, pa mu je na kraju ove enciklopedijske odrednice — kao svojevrsna poeta i vrhunski »*argument*« (no i kao potvrda stare Skerlićeve teze o *polusumanosti i ludosti Romoranke*) — poslužila neproverena, a po sverhu sudeći i potpuno netačna opaska da se Marković pred kraj života bavio konstruiranjem perpetuum mobile, što je karakteristično za njega¹⁰⁸. Poslednjim, sasvim nekorektnim i umnogome ciničnim retcima, Petrović je Kodera definitivno otpisao kao poremećenu ličnost i implicirao besmislenost ozbiljnijeg poimanja tekstualnih tvorina takve ličnosti, toliko bolesne mašte i toliko nastranog uma da je za njih karakteristično ni manje ni više nego bavljenje »*konstruiranjem perpetuum mobile*«. Jedan već nagovešten horizont očekivanja našeg poznatog pripovedača (u pominjanom ogledu o Lazi Kostiću) u ovom slučaju se nedvosmisleno manifestovao, posebno svojim ograničenjima, a pojedine reči i opaske o Koderu nikako ne mogu služiti na čast književno-intelektualnoj savesti i dostojanstvu Veljka Petrovića, tim pre što je — kako rekospo — Stanojevićeva enciklopedija nekoliko decenija predstavljala ključno delo te vrste u nas (pa su, shodno tome, i sudovi izrečeni u njoj imali nemalu težinu). Zapravo, takav horizont očekivanja i takvu književno-recepcijska svest nije determinisao Veljko Petrović, već je on sam formiran u njihovom okruženju, a ovdje je progovorio kao njihov tipičan predstavnik, čime se po ko zna koji put pokazalo koliko je dugovečna i uticajna bila (i ostala) ona »*tvrdva*«, prevashodno logičko-racionalno usmerena tradicija srpske literarne misli i

čak može posumnjati »*da li je pesnik posle mnogo godina i sam razumeo šta je pisao?*«¹¹². Najzad, Savić iznosi i svojevrsnu opštu ocenu Koderovog dela:

»... Da je Marković pisao razumljivim jezikom i načinom, nema sumnje da bi mu dela bila uticajna, uzimajući u obzir njegovu obrazovanost, njegov intelekt i veliko znanje. Tako se gdekoji sposobni duhovi istroše i izgube u tartanji idući za fantazmama...«¹¹³

Deo ovakve Savićeve ocene svakako predstavlja i (po pesnika porazan!) stav da bi »*velika šteta bila ako je propao rukopis botaničke zbirke izvesnog N. Stojanovića, »*kudikamo veća nego gubitak Koderovih svih 200 tabaka*« rukopisne zaostavštine¹¹⁴! I ovo, pored ostalog, potvrđuje da recepcijska paradigma, odnosno horizont očekivanja Milana Savića u kontaktu sa stvaralaštvom Đorda Markovića Koderu ponavlja upravo onaj stereotip sa kojim smo se i dosad — povodom recepcije tog istog stvaralaštva — najčešće susretali, i koji je takođe tipičan produkt tradicijskog toka pomenutog u vezi sa enciklopedijskom odrednicom V. Petrovića o Koderu; zato Saviću Koderov poetski jezik i *fantazija/fantazme* predstavlja nerazumljivu nastranost, a čitavo njegovo književno delo estetski bezvredan produkt promašenog talenta. Jedino što u komentarsanom članku Milana Savića unekoliko prevazilazi okvire ovakvog stereotipa, jeste njegovo naslućivanje da Razjasnica nije nikakav puki »*prevod*« hermetične Romorankine teksture, niti da to od Razjasnice treba očekivati, s obzirom na njenu istovetnu jezičku neprohodnost (*nerazumljivost*) mada je sam Savić ipak smatrao da je pesnik u tim tekstualnim segmentima trebao pomoći upravo putem racionalno-logičkog razjašnjavanja, tj. pojednostavljivanja jezika do granice razumljivog.*

(nastaviće se)

¹⁰⁹ Milan Savić, Naši stari: Đorde Marković Koder, »*Zastava*«, LVII, br. 30, 10. februar 1926, str. 3-br. 31, 11. februar 1926, str. 3 — br. 32, 12. februar 1926, str. 3
¹¹⁰ Nav. tekst, Nav. mesto, br. 30, str. 3.
¹¹¹ Nav. tekst, Nav. mesto, br. 31, str. 3.
¹¹² Nav. tekst, Nav. mesto, br. 32, str. 3.
¹¹³ Isto.
¹¹⁴ Isto.
¹¹⁵ Vasa Stajić, Novosadske biografije, sv. III, Novi Sad 1938, str. 60-61.
¹¹⁶ Vasa Stajić, Jo van Jovanović — Zmaj, Novi Sad 1933, str. 139.